

ЧАСТ I (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 1. до 21. включително отбелязвайте в листа за отговори.

1. В кой ред е допусната правописна грешка?

- А) насреща, след това, високоуважаван
- Б) вицепрезидент, небезизвестен, научнопопулярен
- В) докъм, Христо-Дановите, съдържа
- Г) идейно-възпитателен, четвъртвековен, Христодановски**

2. В кое изречение НЕ е допусната правописна грешка?

- А) Любимата ми дъфка е с лимоново-канелен вкус.
- Б) При сблъсъка само една кола е попаднала в отводнителната канафка.
- В) За Бъдни вечер винаги правим ошав от сини сливи.**
- Г) Пепеляшка губи кристалната си пантовка, но печели принц.

3. В коя от подчертаните думи е допусната правописна грешка?

Авторите на „Старобългарски речник“ се ограничават с 52 български паметника – книжовни и епиграфски (А), написани на глаголица и кирилица. В прецизните си статии (Б) разкриват семантиката, употребата и съчетаемостта (В) на думите, проследяват съдбата им в съвременния (Г) български език.

4. В кое изречение НЕ е допусната граматична грешка?

- А) Отчитайки допуснатите грешки, набелязах план за работа по отстраняването им.**
- Б) На снимката е запечатан момента от срещата, тъй силно очаквана и от двамата.
- В) Няколко члена на комисията подписаха изборния протокол с „особено мнение“.
- Г) Българският и италиански флаг имат еднакви цветове, но с различно разположение.

5. В коя от подчертаните думи е допусната граматична грешка?

Помня този знак – знакът (А) на мъжката самота, когато няма за кого (Б) да помислиш, преди да заспиш. „Винаги заспивай с мисълта за Бога и с неговия (В) образ в ума си“ – така ме учеше някога вуйчо ми в Рилската света обител. Но аз не бях виждал Бог и заспивах с мисълта за мама, чиито (Г) милостиви очи ме успокояваха.

6. В кое изречение е допусната пунктуационна грешка?

- А) Учителят по биология изглеждаше като най-обикновения и безобиден французин на Земята.
- Б) По набраздените бузи на мъжа се стичаха големи кръгли сълзи и капеха върху дланите му, но той не ги забелязваше.
- В) Всеки ден се разхождахме, а после се разделяхме до малката църква където лятно време търговците на плодове изнасяха сергиите си.**
- Г) Стояхме на снега на стълбите на университета и държахме шарена табели и плакати, подскачайки от студ.

7. В кое изречение НЕ е допусната пунктуационна грешка?

- А) В новия сайт на образованието, в ЕС може да се намери всякаква информация, свързана с изграждането на европейското образователно пространство.
- Б) Иновацията се превръща в нещо, което носи полза, когато е свързана с даване на конкретни отговори, свързани с области като: земеделие, климат, енергетика.**

В) Пред комисията ще изложиш своето виждане, едва когато председателят те запознае със становището на експертите.

Г) Момичето беше развълнувано и ръкомахаше нервно без да може да контролира движенията си.

8. В листа за отговори запишете правилната форма на думата, поставена в скоби.

В това издание са включени (необикновен) истории на известни ястия.

необикновени

9. В листа за отговори запишете правилно САМО думата, в която е допусната правописна грешка.

Той се показа на вратата рошав и сънен, облечен в размъкнат анцунг, очевидно отдавна непрап.

анцуг

10. В листа за отговори запишете правилната граматична форма на думата, поставена в скоби.

От днес влиза в сила (четвърти) пакет санкции срещу Русия.

четвъртият

11. В листа за отговори запишете правилната форма САМО на думата, в която е допусната граматична грешка.

Дълго мисли за своя избор, чийто последствия щяха да доведат до обрат в отношенията с човека, когото най-много обичаше.

чиито

12. В листа за отговори запишете правилната форма САМО на думата, в която е допусната граматична грешка.

Господин Петров, разбрахме, че сте се ангажирал да ни представите проекта, с който Вие сте най-добре запознат.

ангажирали

13. В текста са пропуснати САМО ПЕТ препинателни знака. Препишете ЦЕЛИЯ текст в листа за отговори, като поставите пропуснатите знаци.

Около монумента му в Одензе има интересна история. Скулпторът, който го е изработил, потапя статуята на рождения ден на писателя във водите на пристанището. Тя остава там една година. Това е акт на протест срещу правителството, което е отложило планирана инсталация в чест на твореца. Тъкмо ще може да държи русалките под око - споделя по този повод скулпторът.

Запознайте се с текста и таблицата и изпълнете задачите към тях (от 14. до 21. включително)

ТЕКСТ 1

Както преди не можехме да напускаме, така в последните 25 години напускаме, България се превърна в място за напускане. Това каза в предаването „Панорама“ по БНТ в петък вечер писателят Георги Господинов. По неговите думи дори не става дума за

миграция в търсене на работа, каквато е имало в началото на прехода, а за нещо по-тъжно, екзистенциална миграция — отпътуване в търсене на смисъл.

Господинов разказа, че покрай новата му книга, „Там, където не сме”, дъщеря му Рая го попитала защо заглавията му са все тъжни. Той си обяснява това с пресечната точка между география и история.

„Няма как нашата лична биография да не бъде свързана с българската — обясни той. — Ние все някъде не сме, а най-важният отговор е, че не сме там, където искаме да сме. Тази тревожност на човека, който не е там, където иска да е, е с доста дълга традиция тук. Но това движение, без да съм го търсил в заглавието на книгата, го виждаме в цяла Европа, в цял свят.“

Още в началото на разговора писателят постави въпроса за хайките за бежанци, засегнат по-рано в предаването.

„Това за мен е човешки проблем, защото през границата влизат хора. Първо хора, след това афганистанци, майки с деца или не — заяви Господинов. — Струва ми се важно правителството да покаже по-категорично неприемане на ловенето на хора през 2016 г. в България.“

По-късно писателят се спря и на един от „динковците” по границата, получил шумно медийно отразяване, защото „цитирал” Вапцаров.

„Чухме по новините човека, който лови хора, да цитира грешно Вапцаров — заяви Господинов. Някои медии казаха: „Той перифразира”. Не. Перифразира хора, които знаят, той цитира грешно. Той не цитира Вапцаров, той цитира нещо запаметено, до чийто смисъл не е достигни — продължи писателят. — Като човек, чиято дисертация е посветена на Вапцаров, мога да кажа, че той не чете Вапцаров; той чете онова, което е научил в трети за четвърти клас.“

Господинов отново изтъкна, че културата е част от сигурността на една държава, тъй като се занимава с хората: „И армията се занимава с хора и танкове, а културата, литературата се занимават само с хората, с усещането, че живееш в общество. Какво казва Яворов? „Живеем като шепа хора под празно небе.“ Боян Пенев казва: „Живеем като чужденци един с друг”. Ние наистина живеем като чужденци едни с други и е учудващо това неприемане на чужденците. Ние вътре сме — ако слушате как си говорим и не си говорим — чужденци едни с други“.

Господинов добави, че в последните години наблюдава и невъзможност да се търпим един друг, невъзможност да водим разговор — всяка втора реплика се възприема като обида срещу човека, няма сблъсък на тези и мнения, а просто нападки.

„Има тежко озлобление в българското общество. Разбира се, това е свързано с усещане за несправедливост за всеки отделен член. Вече и малките групи, струва ми се, са се разпаднали”, каза той и обясни явлението със социалните медии, даващи 15 минути слава на всеки — и водещи до неговото озлобление на шестнайсетата минута.

На финала Георги Господинов призова да имаме усещането, че някъде ни наблюдава дете: „Сякаш сме изгубили всички други корективи и остава единствено това. Ако се чудите дали да направите нещо, или не, недопустимо или допустимо, помислете си, че ви гледа вашето дете. Ние сме адски несправедливи към нашите деца, но поне можем да се учим от тях, те да бъдат корективът. Едно дете, което ни гледа“

Из интернет

ТЕКСТ 2

Екип от Департамент „Демография“ от Института за изследване на населението и човека при БАН (ИИНЧ — БАН) представи предложенията си по проект „Мерки за

преодоляване на демографската криза в Република България”, възложен от Министерския смет.

Учените от шестте работни групи по проекта обобщиха резултатите от проучванията и предложиха конкретни мерки за промяна на негативните тенденции в демографското развитие на страната.

На пресконференция в БАН те обясниха ключовите процеси, засягащи възпроизводството на населението и формирането на съвременната демографска картина: раждаемост, смъртност, вътрешна и външна миграция и уязвими етнически и религиозни групи, като особен акцент беше поставен върху икономическата миграция като основен фактор за обезлюдяване на отделни райони и намаляване на числеността на населението.

Екипът представи възможните сценарии за развитие на населението в средносрочна перспектива с акцент върху измененията в числеността и качеството на работната сила, както и мерки за оптимизиране на демографското възпроизводство. Сценариите са основани на авторски научни анализи и прогнози и вероятни тенденции за демографско развитие в страната.

Работната група „Демографско развитие, работна сила и трудови ресурси” предложи конкретни промени в законодателството и провежданите политики в областта на развитието на работната сила, с които да се повишат икономическата активност и заетостта, както и бяха обсъдени и идеи за подобряване на качеството на работните места и за насърчаване на участието в образование и обучение.

Според екипа, работил по проблемите на раждаемостта, семейните политики трябва да са насочени към подобряване на качеството на живот и достъпа на семействата с деца до основни услуги, като здравеопазване, образование, социални дейности и услуги за подкрепа при конфликти и трудности в семейството.

В национално представително изследване за нагласите към семейната политика, хората определят като най-важни качеството на грижата за деца и възможностите за намаляване на финансовите тежести върху семействата с деца.

Акцентът само върху политики, които целят повече на брой раждания, не е ефективният път за повишаване на раждаемостта.

Пакетът от предложения на екипа включва мерки за разширяване на услугите за деца от 0 до 7 години, особено след първата година, като целта е родителите да се върнат на пазара на труда и да разчитат на качествена детска грижа. Предложени са също и мерки за финансови промени в различните програми на семейното подпомагане.

Работната група „Стареене, смъртност и качество на живот“ предложи два типа мерки: за адаптиране на системите — социална, икономическа, осигурителна, здравна, образователна и др., към новите реалности на едно все по-застаряващо общество и мерки за редуциране на детската и преждевременната смъртност, където има най-сериозен потенциал за подобряване на резултатите.

Групата „Уязвими етнически групи и общности“ фокусира вниманието на аудиторията върху един основен фактор за множество наблюдавани негативни тенденции в демографското, здравното и социалното развитие на обществото — нарастването на социалните неравенства.

Мерките, които се предлагат от екипа, са насочени към намаляване на социалните неравенства в ранното детско развитие, предучилищното и училищното образование, достъпа до качествено здравеопазване, достъпа до легитимния пазар на труда, намаляването на бедността и осигуряването на задължителни условия за социално включване и недискриминация.

Работната група по „Миграция и национална идентичност” представи социално-демографските и икономически характеристики на българските мигранти, както и

реалностите и предизвикателствата пред демографските политики и практики в момента. Посочен бе и потенциалът на българските общности зад граница за преодоляване на демографската криза.

Специфична работна група към проекта обобщи историческия опит на българските правителства след Освобождението в преодоляване на демографските проблеми в България през периода 1879-1989 г. Целта на изследването им е да установят основните видове мерки, формулирани и реализирани от управляващите за преодоляване на демографски проблеми във времето назад, да се разкрие тяхното предназначение и да се оцени ефектът от прилагането им.

Общият извод е, че през изследвания период в България за решаването на съществуващите демографски проблеми се осъществяват мерки, за които е характерна подчертана приемственост. Въпреки това за тях са характерни стеснен обхват на провеждане, нереалистичното определяне на главния обект в отделни техни направления, неефективност на някои от принципите, върху които те се изграждат, несъответствие между нормативните постановки и прилаганите за тяхната реализация действия и ред други недостатъци. Това предопределя невъзможността да се изпълни целта, заложена като основополагаща при реализирането на този тип мерки през изследвания период — постигане на устойчиво демографско развитие.

Из сайта на Института за изследване на населението и човека при БАН

14. Защо според Текст 1 наблюдаваме „екзистенциална миграция“?

- А) Защото според Г. Господинов в държавата ни се обръща главно внимание на „динковците“
- Б) Защото според военния министър бежанската вълна от афганистанци е заплаха за България.
- В) Защото според Г. Господинов по границата на държавата ни се позволява „лов“ на хора.
- Г) Защото според Господинов, цитиращ Яворов, живеем „като шепя хора под празно небе“

15. Кое от посочените твърдения НЕ се отнася към опасностите, пред които е изправено българското общество по време на демографска криза според Текст 1 и Текст 2?

- А) нарастването на социалните неравенства
- Б) застаряването на обществото
- В) подобряването на достъпа до основни услуги на семействата с деца
- Г) отчуждеността един от друг

16. Кое от посочените твърдения НЕ е вярно за Текст 2?

- А) Обществото се алармира за настъпваща непредотвратима демографска криза.
- Б) Предлагат се мерки на отделни екипи към БАН за справяне с демографския проблем.
- В) Извеждат се на преден план основните процеси, с които е свързана демографската криза.
- Г) Правят се изводи, като се отчита и неефективността на някои от предприетите мерки за справяне с демографската криза.

17. Словосъчетанието *демографското възпроизводство*, използвано в Текст 2, спада към:

- А) неутралната лексика
- Б) експресивната лексика

В) терминологичната лексика

Г) жаргонната лексика

18. В листа с отговорите запишете ДВЕ възможности за преодоляване на демографския проблем според работната група „Демографско развитие, работна сила и трудови ресурси”, като имате предвид Текст 2.

- Подобряване на качеството на работните места
- Насърчаване на участието в обр. И обуч.

19. В листа с отговорите запишете към коя сфера на общуване принадлежи Текст 1.

медийна

20. В листа с отговорите запишете как според Текст 1 Георги Господинов обяснява тъжните заглавия на своите творби.

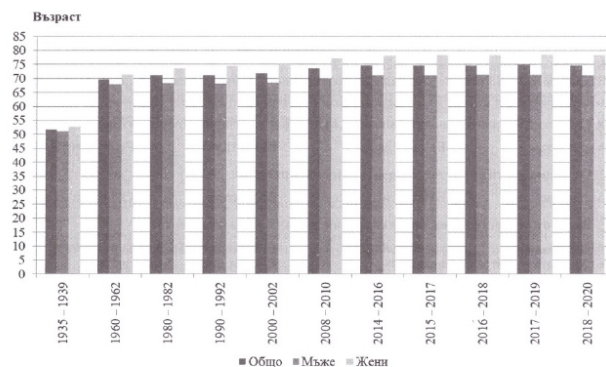
Той си обяснява това с пресечната точка между география и история

21. На диаграмата са онагледени резултати от научно изследване. Графиката представя сведения както за общата продължителност на живота, така и за продължителността на живота според пола на изследваните.

Като имате предвид данните от диаграмата, коментирайте в кратък свързан текст следното:

- През кой период средната продължителност на живота на населението е най-висока?
- През кой период средната продължителност на живота при двата пола е с минимална разлика?
- Кой от двата пола е с по-голяма средна продължителност на живота?
- Обяснете защо според вас има тенденция да се увеличава общата средна продължителност на живота.

Периодът, с най-висока средна продължителност на живот на населението е 2017-2019 г. наблюдава се, че през периода 35-39 г. средната продължителност на живот при двата пола е с минимална разлика, но като цяло е по-голяма средна продължителност на живота са жените. Увеличаването на общата средна продължителност на живота се дължи на липсата на войни, напредването на медицината, стремежа за водене на по-здравословен живот и др.

Средна продължителност на живота по пол и периоди

ЧАСТ 2 (Време за работа: 60 минути)

Отговорите на задачите от 22. до 40. включително отбелязвайте в листа за отговори.

22. В листа с отговорите препишете изречението, като редактирате допуснатата лексикална грешка.

За **скулптура** Димитър Рашков това беше огромно предизвикателство — само за една седмица да изработи паметник на виртуозния художник Златю Бояджиев.

23. За всяко празно място изберете най-уместната от думите и я запишете срещу съответната буква в листа с отговорите.

Според класическата концепция комедията се занимава предимно с хората като**А)** същества, а не като частни лица и нейната роля е откровен..... **Б)**. Целта на автора на комедията е да държи..... **В)** на обществото, което да отразява неговите**Г)**, с надеждата, че в резултат на това те ще бъдат преодолени.

- А) човешки, уникални, **социални**
- Б) **коригираща**, стимулираща, забавляваща
- В) **огледалото**, противоречието, махалото
- Г) несъвършенства, **пороци**, вълнения

24. Какво внушава мотото към втората част от „Железният светилник“ — „В тъмни времена“.

Бре, Маноил, Маноил майстор! / Троица братя сговор чиниха, / сговор чиниха църква да градет. Дено го градет, вечер се рути, / вечер се рути камен по камен... ?

- А)** Строежът на новата църква в Преспа изисква сговор и жертви от преспанци.
- Б) Хората се отказват от промени, тъй като усилията им са обречени.
- В) Най-красивата девойка ще бъде вградена в църквата, за да бъде постройката здрава.
- Г) Съдбата на водачите на Преспа е трагична, защото не успяват да довършат делото си.

25. Кой от мотивите НЕ може да се открие в „Бай Ганьо журналист“ на Алеко Константинов?

- А) за политическото хамелеонство на героя
- Б) за конформизма и лакейството
- В) за духовното превъзходство на героя
- Г) за пресата като инструмент за лесна печалба

26. Коя черта, характерна за жанра комедия, се проявява в „Балкански синдром“?

- А) превес на смешното и забавното
- Б) разкриване на ярки индивидуалности чрез диалога
- В) последователно разгръщане на сюжета
- Г) преплитане на смешното и сериозното

27. Кои двама герои от изучаваните творби повдигат проблема за образованието в своето съвремие?

- А) Султана и дядо Корчан
- Б) Джапар и Бяла Врана
- В) Андрешко и Бай Ганьо
- Г) Климент Бенков и баба Кера

28. Домогването до властта е интерпретирано като сделка с дявола в:

- А) „Приказка за стълбата“
- Б) „История“
- В) „Андрешко“
- Г) „Вяра“

29. Коя опозиция не може да се открие в „Новото гробище над Сливница“?

- А) живот – смърт
- Б) смърт - безсмъртие
- В) достойнство – срам
- Г) памет - забравя

30. Кой от мотивите може да се открие в „Крадецът на праскови“ на Емилиян Станев?

- А) за осмисления живот на човека, открил любовта и свободата
- Б) за непреодолимите граници между хората по време на война
- В) за старостта, спрямо която трябва да изпитваме респект и разбиране
- Г) за величието на българските генерали, които са забравени след войната

31. Природата е представена като вдъхновение за човека в:

- А) „При Рилския манастир“
- Б) „Градушка“
- В) „Спи езерото“
- Г) „Две души“

32. Кое от посочените твърдение е вярно за творбите „При Рилския манастир“ и „Градушка“?

- А) Дивото могъщество на природата пробужда човека за нов осмислен живот.
- Б) Природата присъства чрез конкретни места, но с висока степен на обобщеност.

- В) Природата е представена като бурна, жестока и непредсказуема стихия.
Г) Природата е представена като национално богатство, което е недооценено.

Прочетете откъса от „Балада за Георг Хених“ и решете задачи 33 и 34:

Няколко дни, след като попаднах на писмата ти и ги прочетох отново, аз взех влака и отидох до село Хайредин. Бе мокър, сивкав ден: като раздърпани мръсни памуци висяха есенните облаци над гробището. Тръгнах от гроб на гроб, разглеждах кръст по кръст — твоя гроб и твоя кръст ги нямаше, майстор Георг. И за какво? Гроб и кръст майсторът носи приживе в душата си.

33. Какво внушение НЕ изгражда откъсът?

- А) Виктор страда от това, че не е потърсил досега гроба на майстора на цигулки.
Б) Творците са оценени от обществото и затова нямат нужда от гроб и паметник.
В) Големите майстори творци не са признати нито приживе, нито след смъртта си.
Г) Тъжната есенна картина е в унисон с живота и със смъртта на талантливите хора.

34. Какво изразно средство откривате в подчертания израз в откъса?

- А) сравнение Б) метафора В) пародия Г) епитети

35. В листа с отговорите запишете в 2 — 3 изречения какво е основанието на Виктор Пасков да определи творбата си като „балада“ в заглавието ѝ.

Преплитат се реално и алегорично, приказно и евангелско, което е характерно за баладата. Финалът е баладичен, духът на Георг Хених се преражда във Виктор.

36. В рамките на 2-3 изречение коментирайте в листа с отговорите ЕДНА разлика в интерпретацията на темата за борбата за справедливост в „Приказка за стълбата“ и „Борба“.

Ботев не просто казва, че светът е несправедлив, но е и готов да се бори и отстоява идеалите си, докато юношата на Смирненски тръгва по своя житейски път, готов да се бори за по-справедлив свят и постепенно забравя целта си и става част от тези, които поддържат несправедливостта.

37. В листа с отговорите обяснете в 2 — 3 изречения каква е ролята на мотив за болестта в „Песента на козелетата“ като имате предвид посочения откъс.

Сали Яшар се простуди веднъж и легна болен. Отначало той мислеше, че е дребна работа, вярваше, че ще се поправи скоро, калфите му продължиха да работят и чуковете все се чуваха да звънят, както по-рано. Но ето че болестта на Сали Яшар се влоши, калфите не можеха да работят вече сами и чуковете изведнъж замлъкнаха. Това мълчание уплаши Сали Яшар и едвам сега той разбра, че е болен тежко и че може да умре.

Болестта дава възможност да се разрие психичното състояние на героя. Боледува душата на героя, разтревожена от въпроси и съмнения, от размисли.

38. В листа с отговорите обяснете значението на заглавието на разказа на Елин Пелин „Андрешко“.

Умалителното „Андрешко“ показва симпатията на автора.

39. Свържете всяка буква, след която е написано заглавието на литературна творба, с цифрата, след която е посочен нейният жанр.

А) „Железният светилник”	2	1. разказ
Б) „Аз искам да те помня все така”	3	2. роман
В) „Андрешко”	1	3. елегия

40. В листа с отговорите запишете в текст от 4 — 5 изречения съпоставете интерпретациите на темата за живота и любовта в „Песента на колелетата” и „Крадецът на праскови”.

Мъдрец наистина беше Сали Яшар, много нещо беше видял, много нещо беше преживял, но едно беше ясно за него: с мъки, с нещастия е пленен тоя свят, но все пак има нещо, което е хубаво, което стои над всичко друго — любовта между хората. С тая каруца щеше да се връща Джапар и Шакире щеше да го чака. Тя трябва да пее!	Всеки следобед тя чакаше пленника до липата с притаен дъх и отмалели колене. Тогава усещаше тишината плътно да тежи край нея, кръвта ѝ да пулсира в слепите очи и устните ѝ да съхнат... Чувствата ѝ ставаха все по-пълни и все по-силни и тя му се отдаваше с готовността на влюбена жена, познала възвращащата магия на любовта.
---	---

Човешкият живот се променя, когато в него има любов. Тя може да е лично преживяване, но всеки може да я открие и около себе си. Сали съпреживява любовта на своето дете. Човек се преобразява, помъдрява като сали яшар чрез любовта. Но и отхвърля всички предрасъдъци като елисавета. Само чрез любовта човек може да постигне хармония и щастие, да разчупи оковите на общ. Ограничения или да твори като сали яшар.

ДЪРЖАВЕН ЗРЕЛОСТЕН ИЗПИТ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА
април 2023 година

ЧАСТ 3 (Време за работа: 120 минути)

41. Аргументативния текст напишете в листа за отговори на предвиденото място. Напишете аргументативен текст в обем до 4 страници:

Тема за есе: Ние сме нашите избори (есе)

или

Тема за есе: Силата на вярата (есе)